

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

20^e Jaargang

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1912

Noordnederlandsche Muntgewichtmakers.

Bij de hoogst gebrekkige techniek, waarover de munters van de middeleeuwen en van latere tijden te beschikken hadden, is het hun onmogelijk geweest alle geldstukken op hun wettig gewicht te slaan. Bij de muntordonnantien was hun eene kleine speling toegestaan, die men *remedie* noemde. De munten, die in zwaarte meer dan die remedie verschilden van het wettig vastgestelde gewicht, werden ter zijde gelegd en versmolten. Met de munten, die te licht waren bevonden, werd uit oneerlijk winstbejag wel eens uitzondering gemaakt. Zij werden dan door den munt-heer toch als volwichtig in omloop gebracht. Menig vorst uit vroegere tijden is op dit gebied in den vollen zin van het woord een valsche munter op groote schaal geweest. Waren de munten eenmaal in omloop, dan stonden zij bloot aan de hebzucht van tal van geldsnoeiers, die er door „schroyen, snyden oft wasschen mit stercke wateren, chiment ofte andersins” een deel van het metaal van afnamen, om ze daarna het publiek weder als van vol gewicht in de hand te stoppen. En al mocht de overheid dit oneerlijk bedrijf in strenge ordonnantiën bedreigen met „verbeurte van lijf ende van goet” en al mocht zoo nu en dan eens zoo’n „geldsnyder” betrapt en een kopje kleiner gemaakt worden, het winstgevend bedrijf tierde er niet minder welig om.

Uit het bovenstaande volgt reeds, dat in vroegeren tijd welbegrepen eigenbelang de noodzakelijkheid medebracht, de munten, die men in betaling ontving, vooraf te wegen. Bovendien bevatten reeds de oudst bekende instructiën der gezworen wisselaars bepalingen, die hun voorschreven de ter inwisseling aangeboden munten te wegen.

Tot het wegen gebruikte men weegschaaltjes 1) en gewichtjes, die elk voor zich de zwaarte van een bepaald muntstuk vertegenwoordigden.

In oude Fransche oorkonden noemde men die gewichtjes *deneraux*. In Frankrijk komen zij reeds in de 13e eeuw voor en enkele van deze aloude gewichtjes zijn bewaard gebleven. Die er meer van weten wil, durf ik te verwijzen naar het doorwrocht artikel van ons buitenlandsch lid, den Heer ALPH. DE WITTE te Brussel 2), in de *Revue Belge de Numismatique*, jaargangen 1898 en 1899, dat onder meer eene uitvoerige bibliographie van dit onderwerp bevat.

In de 17e en 18e eeuw werden hier te lande de verschillende muntgewichtjes en het daarbij behoorend weegschaaltje bewaard in, bepaaldelijk daartoe vervaardigde houten doosjes van een vrij standvastig type. Van deze doosjes zijn talrijke exemplaren bewaard gebleven en het moet onze verwondering opwekken, dat er in geen der openbare verzamelingen van ons land, — voor zoover ik weet, — een dergelijk doosje uit *vroegeren* tijd wordt aangetroffen, terwijl losse gewichtjes uit dien tijd uiterst zeldzaam zijn.

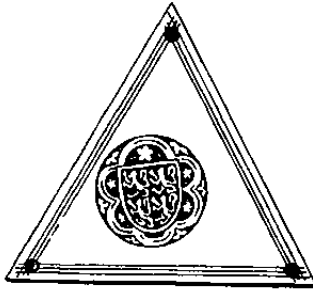
Ik persoonlijk ben de gelukkige eigenaar van een veel ouder doosje met weegschaaltje en gewichtjes, dat ik eenigen tijd geleden van ons medelid, den Heer E. VOET JR. te Haarlem ten geschenke mocht ontvangen en dat naar zijne mededeeling in 1894 met meer andere merkwaardige oude dingen te Haarlem uit het Spaarne werd opgebaggerd.

Mijn doosje is niet van hout, maar van geel koper, loopt naar onder eenigszins taps toe en meet $105 \times 51 \times 9$ m.M. Het werd gesloten met een schuifdekseltje, dat echter ver-

1) Reeds in de stadsrekening van Middelburg a°. 1364 vindt men van zoo'n weegschaaltje melding gemaakt.

2) Zijne belangrijke verzameling muntgewichtjes en de daarbij behorende doosjes werd bij den brand der Brusselsche tentoonstelling, helaas, een prooi der vlammen.

loren is en vertoont geen enkele versiering. In het doosje bevindt zich een koperen balansje, waarvan de armen kunnen worden toegevouwen, daar anders het balansje niet in het doosje zoude passen. Bij het balansje behooren twee driehoekige koperen platte schaaltes, in elk waarvan een wapenschildje in gothieken stijl is ingestempeld. Een dezer schaaltes beelden wij hier af.

De vorm van het wapenschildje wijst op de 15e eeuw. Het wapen zal wel niet dat van den balansmaker zijn, daar deze eerbare ambachtlieden steeds tot den burgerstand behoorden en er doorgaans geen wapen op nahielden. Wij mogen aannemen, dat wij hier te doen hebben met het blazoen van den vorst, die tijdens de vervaardiging van de schaaltes ter plaatse het muntrecht had of wel met het wapen op de een of andere bijzondere munt. Wie kan deze vorst of welke kan die munt geweest zijn? Onder de Hollandsche munten komt er slechts eene voor, die een gelijk wapen vertoont, n.l. eene zilveren munt (dubbele groot?) van AALBRECHT VAN BEIEREN (1359—1404) 1). Verwantschap tusschen deze munt en de schaaltes durf ik evenwel niet te veronderstellen. Meer denk ik aan den

1) VAN DER CHIJS. *De munten van Holland en Zeeland*, blz. 269, plaat VIII, n°. 13. De beteekenis van het gevierendeeld wapen op deze munt is, m.i., nog niet verklaard. De gissing van VAN DER CHIJS, dat het Holland, Zeeland, Friesland en Henegouwen zoude zijn, lijkt mij gewaagd.

zoogenaamden *Drielanden*, die hertog JAN IV van Brabant (1417—1427) in overleg met de Staten der landen van Brabant, van Henegouwen en van Holland en Zeeland liet slaan. 1) Bij de muntordonnantie van 20 Februari 1420 had hij bevolen, dat de Drielanden naast zijn wapen ook zoude vertoonen een wapen, gevierendeeld van Henegouwen en Holland en dat alzoo met het schildje op ons weegschaaltje overeenstemt. Ondertusschen blijft de veronderstelling, dat er tusschen de beide wapens betrekking zoude bestaan slechts eene losse gissing, die zonder meer gegevens wel niet tot zekerheid zal zijn te brengen.

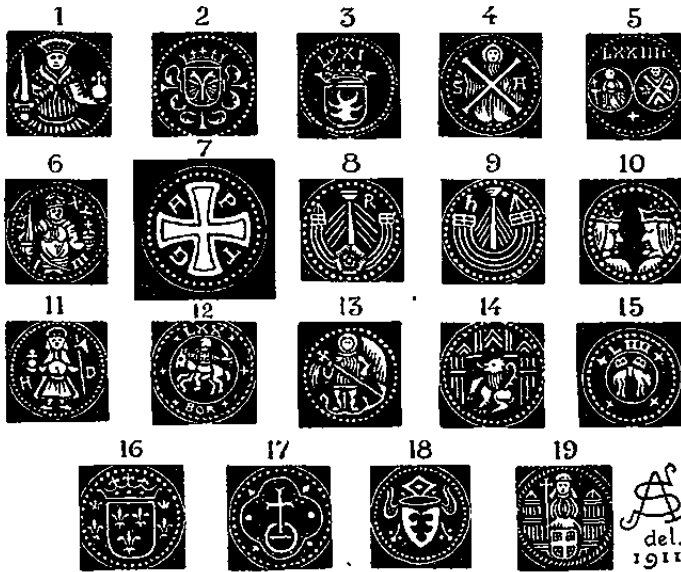
Eindelijk blijft de veronderstelling nog over, dat het wapentje op onze schaaltes enkel en alleen is het wapen van Henegouwen, dat ook als gevierendeeld met een leeuw in elk kwartier voorkomt en het zoude dan overeenstemmen met het wapen, dat ingestempeld is op een half-ons van Binche, door den Heer ALPH. DE WITTE beschreven en afgebeeld in de *Revue Belge de Numismatique* van 1896, blz. 185, plaat IV, n°. 7.

In mijn doosje bevinden zich, behalve de balans en de beide schaaltes en een tweetal gewichtblokjes zonder opschrift of ornament, een drietal gemerkte gewichtjes. Het door mij dienaangaande begonnen onderzoek leverde nog te weinig uitkomsten om ze hier te publiceeren. Ik hoop dat later te kunnen doen.

Zooals ik hiervoor reeds opmerkte, werden de muntgewichtjes en het daarbij behoorend balansje met schaaltes in de 17e en in de 18e eeuw bewaard in opzettelijk daarvoor vervaardigde doosjes van een vrij standvastig type. Deze doosjes werden door de tijdgenooten „kasjes” genoemd, het gewichtje noemde men „blokje”, het geheele stel heette „goutgewicht”, terwijl het weegwerktuigje als „Gout-

1) Zie VAN DER CHIJS *De munten van Brabant en Limburg*, plaat XIV, n° 4 en 5 en CHALON, *Les monnaies de Hainaut*, plaat XX, n° 151 en 153.

balans" werd aangeduid. Doosjes, meer of minder volledig, uit de 17e en 18e eeuw zijn er in groot aantal bewaard gebleven en het moet, zooals ik reeds zeide, onze bevreemding wekken, dat in geen enkele openbare verzameling hier te lande en voor zoover ik weet ook in geen enkele particuliere verzameling doosjes uit de 16e eeuw worden aangetroffen. Wel zijn er losse blokjes uit deze eeuw bewaard gebleven, maar een meer of minder volledig stel met het daarbij behoorend doosje trof ik niet aan. Het is daarom dat ik meen goed te doen door hier de afbeelding te geven van een negentiental blokjes uit de 16e eeuw, zooals wij die in houtsnede aantreffen in de *Ordonnantie Provisionnael ons Heeren des Conincx opt stuck ende Tolerantie vanden Prijs ende loop vande gouden ende silveren Muntej cours ende ganck hebbende over al des C. Maiesteyts landen van herwerter-ouer*, uitgegeven in 1575 door CHRISTOFFEL PLANTIYN te Antwerpen. 1)

1) Ook om de verspreide plaatsing der blokjes in ons boekje, leverde photo-

De blokjes geven eene decoratieve afbeelding van het desbetreffend muntbeeld zonder om- of opschrift. Enkele hebben ter verduidelijking nog de voorletter der munt, wier zwaarte zij vertegenwoordigden, zooals de Andriesgulden, de Rozennobel, de Henricus-nobel, de Kruisaat van Portugal en de Hongaarsche ducaat. Enkele, zooals de blokjes ter weging van den Philippus-gulden, den Carolus-gulden, den Ridder, het Gulden Vlies en den Geldersche Ridder hebben behalve het muntbeeld nog een getal in Romeinsche cijfers. Dit getal duidt aan het aantal munten wier gewicht gelijk is aan één mark Trooisch. Enkele blokjes dienden ter weging van twee verschillende munten van gelijk of nagenoeg gelijke zwaarte.

Ik laat hier nu volgen eene opgave der munten met haar respectievelijk gewicht, die opwegen tegen de afgebeelde blokjes, daarbij volgende de beschrijving in het gemeld boekje van 1575 :

Figuur 1. *Den Reael van finen goude weghende 3 inghels 15 asen ende een derde van een aes = 5.351 gram.*

Figuur 2. *Den halven gouden Reael weghende 2 Inghelschen 9 asen = 3.509 gram.*

Figuur 2. *Die inckel Spaensche ducaten, weggen 2 ingel 9 asen = 3.509 gram.*

Figuur 3. *De gouden Croone van onsen slage weghende twee Ing. 7 asen en een derde van een aes = 3.428 gram.* Volgens het getal op het blokje gaan er 71 Kronen op een mark Trooisch, dat geeft een gewicht van 3.466 gram.

Figuur 4. *De Andriesguldens weggen 2 Ing. 5 asen en een vierde van een aes = 3.328 gram.*

Figuur 5. *De Philippus Guldens wegen 2 Ing. 5 asen en een vierde van een aes = 3.328 gram.*

graphische reproductie bezwaren op. Ik heb daarom de blokjes nageteekend en ze geplaatst naast en onder elkaar op één vel papier en daarbij getracht het type zoo getrouw mogelijk te bewaren.

- Figuur 6. *Den gouden Carolusgulden, wegende een ing. 30 asen = 2.98 gram. Volgens het getal op het blokje gaan er 83 Carolusgulden op een mark Trooisch, dat geeft een gewicht van 2.965 gram.*
- Figuur 7. *Den grooten Cruysaet van Portugael Emanuel, weecht een once 2 ing. ende 27 asen en half = 35.158 gram.*
- Figuur 8. *Den Nobel metter Roosen van 32 int marc weecht vijf engelschen = 7.69 gram.*
- Figuur 9. *Den Henricus Nobel weecht vier inghels 14 asen stijf = ruim 6.825 gram.*
- Figuur 10. *De dobbel ducaten van Spaignen wegen 4 ingel. 8 asen stijf = ruim 6.537 gram.*
- Figuur 10. *De Croone van Portugale metten langen cruysweecht 2 ing. 9 asen stijf = ruim 3.509 gram.*
- Figuur 11. *Dese hongersche ducaten wegen 2 ing. 10 asen stijf = ruim 3.557 gram.*
- Figuur 12. *Den gouden Rijder weecht 2 Ing. 9 asen stijf = ruim 3.509 gram. Volgens het getal op het blokje gaan er 70 Rijders in een mark Trooisch, dat geeft een gewicht van 3.515 gram.*
- Figuur 12. *Den Gelderschen Ryder weecht 2 iingels een aes ende een derde van een aes = 3.142 gram.*
- Figuur 13. *Den Angelot van Inghelande weecht 3 ingels 10 asen stijf = ruim 5.095 gram.*
- Figuur 14. *Den gouden Leeu weecht 2 ingh. 22 asen stijf = ruim 4.133 gram.*
- Figuur 15. *Tgouden Vlies oft dobbelen Philippusgulden weecht 2 inghels 30 asen = 4.518 gram. Volgens het getal op het blokje gaan er 54 dezer munten op een mark Trooisch, dat geeft een gewicht van 4.557 gram.*
- Figuur 16. *Dese Fransche Croonen metter Sonnen wegghen 2 ing. 8 asen stijf = ruim 3.46 gram.*
- Figuur 17. *De duytsche Goudtuldens wegghen 2 ingels 4 asen en een vierde van een aes = 3.28 gram.*

Figuur 18. *Dese Spaensche Croonen wegen ghemeenlijc 2 ing. 7 asen = 3.412 gram.*

Figuur 18. *Inckelen Guillelmus weecht 2 ing. 7 asen stijf = ruim 3.412 gram.*

Figuur 19. *De Davids guldens wegghen 2 ingel dry asen stijf = ruim 3.22 gram.*

Zooals boven gezegd is, gaf ik hier de reproductie der negentien houtsneden en de daarbij behoorende beschrijving, omdat er, voor zoover ik weet, uit de 16e eeuw geen enkel meer of minder volledig stel blokjes is overgebleven. Wat de 17e en 18e eeuw betreft, zijn wij gelukkiger. Tal van „kasjes met goutgewicht” zijn bewaard gebleven. Deze doosjes zijn meestal van perenhout gemaakt met een eikenhouten bodem. Hoogst zelden zijn zij geheel uit dit laatste hout vervaardigd. Het gebruik van 't zachte perenhout is oorzaak, dat de doosjes dikwijls door wormgaatjes zijn beschadigd. Het deksel zit met twee scharnietjes vast aan het doosje, dat gesloten wordt door middel van twee, een enkele maal van drie zoogenaamde vioolhaakjes, die doorgaans van koper, een enkele maal van zilver en veelal fraai versierd zijn. Het doosje zelf is in den regel versierd door zwart ingestempelde ornamenten van een vrij standvastig type. Hoogst zelden is het deksel met den beitel uitgestoken en al even zelden geheel onversierd. Elk blokje heeft zijn bepaalde plaats in vierkant uitgestoken gaten. Boven elk gat staat in den regel de naam der desbetreffende munt in inkt geschreven. Dikwijls is in het doosje zelf, — veelal ook in het deksel —, een laadje aangebracht ter verkrijging van meer ruimte tot het plaatsen der blokjes. Voor het balansje met de schaaltes is in het doosje eveneens eene plaats weggestoken, terwijl een schuifje bestemd is tot berging van het aasgewicht. De maker van het doosje, — meestal zeer sierlijk werk —, heeft soms zijn merk of meesterteeken in het doosje ingestempeld. Een vijftal dezer merken laat ik hier volgen.

Omtrent de makers der dikwijls zeer mooie doosjes is nog niets bekend. 1)

De gewichtjes zijn steeds van geel koper, op de bovenzijde vertoonen zij in hoofdzaken, meer of minder vrij voorgesteld, het beeld der munt, wier zwaarte zij vertegenwoordigen. Hiervoor gaf ik de reproductie van een negentiental houtsneden naar even zooveel muntgewichtjes terwijl in het vooraangehaald artikel van den Heer ALPH. DE WITTE in de *Revue Belge de Numismatique* van 1899, verschillende blokjes zijn afgebeeld.

Ik ga nu over tot de vermelding van al de mij bekend geworden Noordnederlandsche muntgewichtmakers en voeg daaraan toe enkele levensbijzonderheden, hen betreffende, alsmede eene beschrijving der door hen vervaardigde doozen en gewichtjes. Voor aanvulling en verbetering houd ik mij zeer aanbevolen. Elke opgave zal mij welkom zijn.

ISAACK ABRAHAMSEN.

Deze balansmaker plakte in zijne doosjes eene kopergravure, groot 155 × 83 m.M., voorstellende een koopmanskantoor met een schrijvenden man en eene geldtellende vrouw aan een tafel, achter de tafel de Dood met opgeheven pijl in de eene en zandlooper in de andere hand, voor de tafel twee geopende geldkisten. Deze voorstelling wordt bekroond door het Amsterdamsche wapen, heeft tot onderschrift LVCA - 12 CAP en wordt omgeven door de afbeeldingen van 13 muntgewichtjes en de volgende spreuk in een vierkant: Een oprecht Gewicht behaeght den

1) Zie evenwel hierna onder N. LISTINGH.

HEER. Een valsch schael is een grouwel voor GOODS oogen seer . PROVE . II CAP. Onder de voorstelling staat in één regel dit adres : *Isaack Abrahamsen maeckt deesen Goudt-gewychten Jnde Vergulde Balans op den wwendijck tot Amsterdam.*

De afbeeldingen der muntgewichtjes hebben respectievelijk de volgende bovenschriften :

Roose Nobel	9 Gul. 6 st.
{ Henr. Nob	8 G. 6 st.
{ Vlams nob.	8 G.
Friese Ryeder	3 Guld 13 st.
(Onleesbaar) Ducaet	(onleesbaar) 10 st. 1)
Hongers Ducat	4 Gul. 5 st.
Gouden Ryder	11 Guld. 6 st.
$\frac{1}{2}$ Goude Ryder	5 Guld. 13 st.
Angelot	6 Guld. 4 st.
Albertus	5 Guld. 13 st.
Franse Croon	3 Gul. 18 st.
4 Pistolet	15 Gul. 8 st.
2 end 1 Pistolet	7 gul. 14 st. 3 G. 17
Goud Gulden	3 Gul. 2 st.

Deze prijsbepaling komt overeen met de evaluatie, vastgesteld en hernieuwd respectievelijk bij de plakaten van de Staten-Generaal van den 25en Juli 1622 en van den 20en April 1633

Al de gewichtjes der vóór mij liggende doos hebben aan de onderzijde dit merk

1) Dob. Ducaet 8 Guld. 10 st.

Zooals men ziet, vertoont dit merk het wapen van Rotterdam en de letters I. G. D. De gewichtjes schijnen alzoo van een anderen maker te zijn. De doos zelf draagt in geschreven cijfers het jaartal 1642 en is voorzien van het merk, dat hiervoor onder n°. V is afgebeeld.

(Mijne verzameling.)

Eene andere buitengewoon fraaie doos heeft op de binnenzijde van den deksel dit geschreven adres :

*Isaack Aabramsen maeckt
Dese : gewichtjen . op den niewendick
inde vergulde : Balans : tot : am-
sterdam.*

terwijl op den bovenrand der doos het jaartal 1650 geschreven staat. De gewichtjes hebben een merk, dat overal zoo onduidelijk is ingestempeld, dat het voor eene behoorlijke afbeelding niet vatbaar is. Het vertoont een figuurtje, dat op een beker gelijk, daarnaast de letters L. G. en daaronder het jaartal 1645. Ook deze gewichtjes schijnen dus van een anderen maker te zijn.

De uiterst sierlijke en ongewoon groote doos, die 27 gewichtjes en 6 stukjes greingewicht bevat, is door den maker voorzien van het merk, dat hiervoor is afgebeeld onder n°. I.

(Mijne verzameling.)

JACOB L'ADMIRAL Junior.

JACOB L'ADMIRAL Junior was ijkmeester-generaal van Holland en West-Friesland, later van de geheele Unie.

Sommige zijner muntgewichtdoosjes zijn voorzien van eene uit de hand gekleurde kopergravure, groot 120 × 62 mM. voorstellende een cartouche, waarboven de Hollandsche tuin met den leeuw er in, — daaronder het wapen van Amsterdam, — in den linker bovenhoek het jaartal 1749, — rondom de afbeeldingen van 13 muntgewichtjes van de

bekende typen. Boven de gewichtjes respectievelijk de volgende vermeldingen :

<i>Hol. Reyder</i>	13 <i>Guld.</i>
<i>en ½</i>	
<i>Cruysaat</i>	14½ <i>Guld.</i>
<i>2 Ducaat</i>	10 <i>Guld.</i>
<i>en 1</i>	
<i>2 Pistoolen</i>	18 <i>Guld.</i>
<i>1 en ½</i>	
<i>Guni en ½</i>	11 <i>Guld.</i>
<i>Roosenoobel en ½</i>	11 <i>Guld.</i>
<i>Fran. Pistool</i>	9 <i>Guld.</i>
<i>Ducaton en ½</i>	15 <i>Guld.</i>
<i>Goud-gulde</i>	3½ <i>Guld.</i>
<i>Caroolus</i>	12 <i>Guld.</i>

Binnen den cartouche dit adres :

*Deeze Gewichten werden
gemaakt by J. l'Admiral Jun.
Eyk Mr. Gen. van Holl. en West
Vriesland in de Kalverstraat
tot Amsterdam.*

(Mijne verzameling.)

In een doosje van later tijd is eene kopergravure, groot 129 × 68 m.M., geplakt. Zij vertoont een cartouche, gekroond door den Hollandschen tuin met leeuw en omgeven door 13 muntgewichtjes. Boven de afbeeldingen dier gewichtjes respectievelijk deze bijschriften :

*Hol. Ryder. Half dito
Dub. Ducaat. 1 dito
Ducaton
Halve dito
Guni en Halve
Roosenoobel en Halve*

*Carolus . Half en Quart
Goudgulde
4 Pistool
2 Pistool en 1 Halve
Angelot en 1 Halve
Franse Croon en Halve*

Binnen den cartouche leest men dit adres :

JACOB L'ADMIRAL JUNIOR
EYK-MEESTER GENERAAL
over de Geheele UNIE
Resideerende
te AMSTERDAM.
(Verzameling J. E. TER GOUW, te
Hilversum, Stedelijk Museum te
Leiden, Cat. n°. 1245.)

JACOB L'ADMIRAL gebruikte als ijkmeester-generaal dit ijkmerk.

Op den onderkant van het hierna omschreven doosje van GERRIT GEENS staat met inkt geschreven :

Deze schale met de blokjes hebbe laten yken door de ykmeester-Generaal van de Unie, l'Admiral genaemt en daarvan betaalt eene gl. en tien st. wanneer hy op den 10 Aug. 1753 op de Benistenkamer cessie hadde.

JACOB L'ADMIRAL volgde ABRAHAM GROENGRAFT op als ijkmeester-generaal van Holland en West-Friesland. Hij wendde zich na zijne aanstelling tot de Staten-Generaal met verzoek zijn salaris te willen vaststellen. Bij resolutie van 15 Mei 1747 werd bepaald, dat het salaris, dat hij in rekening mag brengen, gelijk zal zijn aan dat, hetwelk bij

resolutie van 21 December 1706 was vastgesteld voor zijn voorganger. (*Groot Placaetboek*).

Op 1 Mei 1750 werd hij door de Staten-Generaal benoemd tot „ijk- of justeermeester van den kleinen ijk of Trooische gewichten over de geheele Unie.” (*Commissieboek Staten-Generaal*, Reg. n°. 3267, f°. 224) Op denzelfden dag werd zijne instructie vastgesteld, welke instructie ook eene definitieve bepaling van zijn salaris inhield. (*Groot Placaetboek*).

De Heer ALBERT VISART DE BOCARMÉ verhaalt belangrijke bijzonderheden uit zijn leven in de *Revue Belge de Numismatique* van 1902, blz. 389, naar welk artikel ik hier durf verwijzen. Wij lezen ter aangehaalden plaats, dat JACOB L'ADMIRAL en diens broeder JEAN afkomstig waren uit Normandië, dat hun vader, die een rijk man was, beiden deed opleiden voor de teeken- en schilderkunst, dat zij bekwame graveurs waren, dat JACOB tevens een entomoloog van eenige beteekenis was, van wien insectkundige werken het licht zagen en dat deze op 12 September 1770 overleed in den ouderdom van 70 jaren en 7 maanden.

Ik kan er nog aan toevoegen, dat JACOB L'ADMIRAL JR., 1738, 1741 woonde in de Kalverstraat op den hoek van de Rozenboomsteeg. (*Oud-Holland III*, blz. 58.)

Hij werd als ijkmeester-generaal van de Trooische gewichten over Holland en West-Friesland opgevolgd door PIETER JACOB LE COINTE (*Groot Placaetboek IX*, blz. 853.)

MARTINUS DE BACKER.

Hij plakte in zijne doosjes eene uit de hand gekleurde kopergravure, groot 76 × 44 m.M. De gravure stelt voor een cartouche, waarboven het wapen van Amsterdam met twee leeuwen als schildhouders. Rechts van dit alles Conscientia met eene weegschaal in de linker- en eene brandende flambouw in de rechterhand, achter haar de

Dood met zeis en zandlooper. Ter linkerzijde de geblinddoekte Justitia met weegschaal en zwaard.

In den cartouche dit adres :

DESE GEWICHTEN
Maect
MARTINUS de BACKER
inde Oude Brugh Steegh
in de Goude Munt Balans
tot AMSTERDAM.

De gewichtjes hebben aan de onderzijde dit merk :

De letters A D B wijzen er op, dat wij hier te doen hebben met het merk van een anderen gewichtmaker.

(Mijne verzameling. Gemeentemuseum 's-Gravenhage, cat. n°. 494.)

Eene andere doos van hem heeft een soms uit de hand gekleurde etiquette, vertoonende eene arcatuur, waarboven het wapen van Amsterdam en waarin de voorstelling van een geldtellend echtpaar, verrast door den Dood, daaromheen de afbeelding van 12 muntgewichtjes met deze bijchriften: *Fransc. Cron., Albertus, Angelot, Henricus Nobel, Rose Nobel, Iacobus, Millerees, Pistolet, Hongers Ducat, Dobbel Ducat, Hollanse Ridder, Goudgulden, Gouden ryael en Souverain*. Daaronder in één regel: *Deese gewigte Maekt MARTINVS DE BACKER inde Oude brughsteegh inde goude munt Balans tot Amsterdam*.

(Tweemaal in de verzameling van den heer A. O. VAN KERKWIJK.)

De blokjes in een der doosjes zijn gemerkt als die in het eerst omschreven.

In het andere doosje is met inkt geschreven : 1750. De blokjes daarin zijn grootendeels aldus gemerkt

Enkele blokjes evenwel vertoonen dit merk :

Ook in enkele mijner doosjes komen gewichtjes met dit merk voor. Ik heb den naam van den maker, die ze in den handel bracht, niet kunnen ontdekken.

AD. BL. beschrijft in de *Revue Belge de Numismatique* van 1902, blz. 211 een doosje gelijk aan dat van den heer VAN KERKWIJK.

THEODORUS DE BACKER.

Hij voorzag zijne doosjes van eene uit de hand gekleurde etiquette in kopergravure, groot 121 × 67 m.M., voorstellende eene banderole, waarachter een engel opkomt, alles in een cartouche van arabesken. Op de banderole dit adres :

DESE GEWICHTEN MAAKT
THEODORUS DE BACKER
*in de Oude Brugh Steegh in de
Goude Munt Balans.*
tot AMMSTERDAM.

In de doosjes, die ik zag, staat met inkt geschreven :

Dese gewigten zijn zonder Aze Remedien.

De keerzijde der gewichtjes heeft dit merk :

(Mijne verzameling. Verzamelingen VAN KERKWIJK en Friesch Genootschap.)

JAN DAVITSEN BOUDRINGEEN.

De Heer ALBERT VISART DE BOCARMÉ maakt in de *Revue Belge de Numismatique* van 1902, blz. 389 melding van eene gewichtdoos van hem met het geschreven jaartal 1659. Deze doos, die zich thans in het museum Gruuthuize te Brugge bevindt, is voorzien van een etquette in kopergravure, vertoonende het wapen van Rotterdam en en dit hier eenigszins geschonden adres :

*Dese Goudgewich
ten maekt ende ver
copt Jan Davitsen
Boudringeen in . . . st
straet in de f
schael tot am.*

De blokjes dezer doos zijn aldus gemerkt :

Losse gewichtjes met dit merk komen ook in mijne verzameling voor.

De naam BOUDRINGEEN kwam mij oorspronkelijk vreemd en niet-Nederlandsch voor en ik had eenig vermoeden, dat de Heer VISART DE BOCARMÉ niet goed gelezen zoude hebben. Op mijn verzoek had ons geacht buitenlandsch lid de goedheid de doos op nieuw aan een nauwgezet onderzoek te onderwerpen en hij kon mij nu met zekerheid mededeelen, dat er wel werkelijk BOUDRINGEEN te lezen is. De Heer VISART DE BOCARMÉ had daarbij de vriendelijkheid mij er op te wijzen, dat in België de naam BOUDRENGHIEN voorkomt.

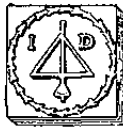
Na deze mededeeling is mijn twijfel geheel geweken. Dat BOUDRINGEEN en BOUDRENGHIEN twee verschillende spellingen van een en denzelfden naam zijn ligt, dunkt mij, voor de hand.

JACOB DRIELENBURGH.

De Heer ALPHONSE WITTE vermeldt in de *Revue Belge de Numismatique* van 1899 op blz. 110 eene doos van JACQUES DRIESENBURCH met het jaartal 1648. DRIESENBURCH is eene schrijf- of drukfout voor DRIELENBURGH.

Een zijner doosjes heeft eene ongekleurde kopergravure, groot 155 × 85 m.M., vertoonende een gevel, waarop het Amsterdamsche wapen. Door de geopende deur ziet men een koopmanskantoor met een schrijvenden man en eene geldtellende vrouw en achter deze den Dood met opgeheven pijl en zandlooper. Op het tafelkleed: LUCAS 12. Op den grond de graveursnaam S. SAVRY. Aan weerszijden van deze voorstelling de afbeelding van 13 muntgewichtjes. Op den rand der doos staat geschreven: *Gemaakt by Jacob Drielenburgh 1657. In de Halsteech int goutgewicht.*

De gewichtjes in dit doosje hebben dit merk:

(Verzameling S. WIGERSMA Hz.
te Leeuwarden.)

In het Museum van Oudheden te Rotterdam komt een doosje van dezen balansmaker voor (cat. n°. 727) met dit geschreven adres :

Gemaect By Jacob Drielenburch inde Halsteech int Goutwicht Anno 1650 Amst.

Een deel der blokjes hebben het bovenstaande, een ander deel dit merk :

GERART GEENS.

In eene ledige doos, bewaard wordende in de verzameling van het Friesch Genootschap, is geschreven :

Gemaect By my Gerart Geens In de Calverstraat In de Balans t'Amsterdā. 1624.

Een los gewichtje in mijne verzameling is aldus gemerkt

terwijl in de verzameling van het Friesch Genootschap een blokje berust met nagenoeg gelijk merk, evenwel met het jaartal 1623.

GERART GEENS is misschien dezelfde als GÉRARD GHEEN, balansmaker der provincie Brabant, die in 1589 uit Antwerpen vertrok en als zoodanig werd opgevolgd door CORNELUS JANSSENS. 1)

GERRIT GEENS.

In een doosje staat met inkt geschreven :

Gemaakt by Gerrit Geens In de Calverst. In de Balans t'Amst. 1657.

GERRIT GEENS is misschien dezelfde als de voorafgaande GERARD GEENS of wel een zoon van deze. Zijne muntgewichtjes dragen dit merk :

terwijl het doosje het ingebrand merk vertoont, dat hiervoor onder n°. IV is afgebeeld.

(Mijne verzameling.)

De Heer ALPHONSE DE WITTE vermeldt in de *Revue Belge de Numismatique* van 1899 op blz. 110, gewichtdoosjes van GÉRARD GUENS te Amsterdam met de jaartallen 1651, 1652 en 1662.

ABRAHAM GROENGRAFT.

Zijne doosjes zijn gemerkt door inplakking eener uit de hand gekleurde etiquette in kopergravure, groot 80 × 43 m.M., vertoonende links de „Conscientia” met den Dood achter haar, rechts de „Justitia” en daartusschen een

1) *Revue Belge de Numismatique* 1899, blz 79 en 93.

cartouche, waarop „*Rom. Cap. 2 vers 12. 13. 14. 15*” en waarin dit adres :

*Dese Gewichten
werden Gemaect
by ABRAHAM GROENGRACHT
Eyck Mr. ge. van Hollandt
en Westvrieslandt
in de Kalverstract
tot AMSTERDAM.
Die 't Recht sijn Rechtsnoer maekt
de wet van schult verschoont
die wetens eysh verleent
Godt onder recht- bank
kroont. 1)*

(Mijne verzameling. Stedelijk
Museum te Leiden. Cat n°. 1245.)

Het museum van oudheden te Rotterdam heeft een doosje van dezen ijkmeester-generaal met eene andere adreskaart en het geschreven jaartal 1741 (cat. n°. 728.)

In mijn bezit is een los blokje, dat waarschijnlijk van hem afkomstig is en dit merk heeft.

Na den dood van JOHANNES ANDRIESZOOM GROENGRACHT, ijkmeester en justeermeester-generaal der Trooische gewichten en balansen voor Holland en West-Friesland, was ABRAHAM GROENGRACHT aangesteld als

1) Dit geheel onverstaanbaar kreupelrijm is van de etiquette van ROELOF VAN DER SCHURE overgenomen (zie hierna.)

zijn opvolger. Raden en Generaalmeesters der Munt wendden zich daarop bij request tot de Hoog Mogenden met verzoek den nieuwbenoemden te doen examineeren alvorens hem tot zijne bediening toe te laten en dit uit overweging, dat het ambt zeer gewichtig is, wat te meer was gebleken, nu de overledene wegens zijn ouderdom zijn zaken „al wat slap” had waargenomen. Hoog Mog. besloten bij resolutie van den 26en Januari 1701 overeenkomstig het verzoek. (*Groot Placaetboek.*) Het examen schijnt voor den aangestelde goed te zijn afgelopen want wij zien hem, ook blijkens het adres van het bovenomschreven doosje, als ijkmeester-generaal optreden.

De Staten-Generaal vaardigden op 21 December 1706 eene resolutie uit waarbij „alleen by provisie geduyrende het leeven van den jeegenwoordigen yckmeester-generaal ABRAHAM GROENGRAGHT” werd vastgesteld eene „Lijste en reglement van het salaris van den yckmeester en justeermeester-generaal aangaande het nasien en ycken van de Troyse gewichten ende balancen over Hollandt ende West-Vrieslandt.” Bij dit reglement werd het salaris voor het nazien en ycken van „een balance van een goutgewicht” vastgesteld op 6 stuiver en voor het ijken van het goudgewicht zelf eveneens op 6 stuiver (per doosje.) (*Groot Placaetboek.*) Nog bij de publicatie van het Uitvoerend Bewind der Bataafsche republiek van den 21en Juli 1800 werd een gelijk tarief gearresteerd. 1)

M. GROENGRAFT en Zoon.

Deze balansmakers plakten in hunne doosjes eene uit de hand gekleurde etiquette in kopergravure, groot 116 ×

1) Dit tarief is niet overeen te brengen met hetgeen onder een mijner doosjes geschreven staat: *Deze schale met de blokjes hebben laten yken door de yckmeester Generaal van de Unie L. Admiraal genaamt en daarvan betaalt eene gl. en tien st. wanneer hy op den 10 Aug. 1753 in de Benistenkamer cessie hadde.*

61 m.M., voorstellende een krans van arabesken, waarboven de Hollandsche tuin met leeuw en waaronder het wapen van Amsterdam, omgeven door de afbeeldingen van 13 muntgewichtjes. Boven die afbeeldingen respectievelijk :

<i>Hol. Reyder</i>	13 <i>Guld.</i>
<i>en ½.</i>	
2 <i>Ducaat</i>	10 <i>Guld.</i>
<i>en 1.</i>	
<i>Guni en ½</i>	11 <i>Guld.</i>
<i>Roosenobel en ½</i>	11 <i>Guld.</i>
<i>Fran. Pisool (sic)</i>	9 <i>Guld.</i>
<i>Cruysaat</i>	14½ <i>Guld.</i>
2 <i>Pistolen</i>	18 <i>Guld.</i>
<i>1 en ½</i>	
<i>Goud-Gulde</i>	3½ <i>Guld.</i>
<i>Carolus</i>	12 <i>Guld.</i>

In den arabeskenkrans het volgend adres :

*Deese en allerhande soorte
van Balanse en Gewichie wor-
den gemaakt by M. Groengraft
en Zoon in de Kalverstraat daar de
Balans in de gevel staat by den dam
tot Amsterdam.*

(Verzameling Mej. M. DE MAN.)

De gewichtjes en het ronde schaaltje der balans in het doosje van Mej. DE MAN zijn voorzien van het ijkteeken van JACOB L'ADMIRAL JR.

Op 21 Januari 1908 werd door H. G. BOM te Amsterdam in het openbaar verkocht eene doos met goudgewicht van M. GROENGRAFT en Zoon, dragende volgens den catalogus het jaartal 1749.

JAN CAEN.

In sommige doosjes staat met inkt geschreven :

Gemaact by my Jan Caen in de Hallsteegh in 't Goutgewicht.
(Mijne verzameling. Verzameling
VAN KERKWIJK.)

In een ander doosje is geschreven :

*'t Amsterdam Gemaectt by Jan Caen In de Halsteege In
't Goutgewicht. Anno 1643.*
(Verzameling Friesch Genootschap.)

De muntgewichtjes van Jan Caen vertoonen aan de onderzijde een der twee hier afgebeelde merken :

In een doosje mijner verzameling is op twee plaatsen het merk ingebrand, dat hiervoor is afgebeeld onder n°. III, terwijl een ander doosje van mij het merk draagt, afgebeeld onder n°. II.

Het doosje van den Heer VAN KERKWIJK is ongemerkt, doch draagt het geschreven jaartal 1644. Tegen den deksel daarvan is eene kopergravure geplakt, groot 152 × 81 m.M., „*Le Blon fecit*”, vertoonende eene arcetuur, waarboven het wapen van Amsterdam en waarin de voorstelling van een geldtellend echtpaar, verrast door den Dood, daaromheen de afbeelding van 13 blokjes met waarde aanduiding overeenkomende met de muntevaluatie, vastgesteld en hernieuwd respectievelijk bij de plakaten der Staten-Generaal van den 21en Juli 1622 en van den 20en April 1633.

Ook het stedelijk museum te Leiden heeft een doosje

van JAN CAEN met geschreven adres (cat. n°. 1241). Dit doosje is gemerkt met een schildje waarin de letters D V E.

HENDRIK LINDERMAN.

Zijne doosjes hebben eene ingeplakte etiquette in kopergravure, groot 123 × 63 m.M., vertoonende een goudwegend man, verrast door den Dood. Daarboven het gekroond wapen van Amsterdam en daaromheen de afbeeldingen van 12 muntgewichtjes met deze bijchriften :

Roosenobel	11 Guld.
Ducaton	15 Guld.
Hol. Reyder	13 Guld.
Ducaat	5 Guld.
Goud Guld.	4 Guld.
Merliton	9 Guld.
Cruysaat	15 Guld.
Son Pistool	11 Guld.
Gini	11 Guld.
2 Pistool	18 Guld.
Carolus	12 Guld.
1 Pistool	9 Guld.

In den rechter benedenhoek dit adres :

*Dese Gewigte Werden Gemaakt
En verkogt bij Hendrik
Linderman.*

*op de Nieuwendijk Het Vijfde
Huys van de Soutsteeg na
den Dam tot Amsterdam.*

(Mijne verzameling. Stedelijk
museum Leiden, cat. n°. 1242.)

Enkele blokjes van mijn doosje hebben hetzelfde merk als dat hierna bij JOHANNES LINDERMAN is afgebeeld.

JAN LINDERMAN.

De voor aangehaalde catalogus der firma H. G. BOM vermeldt een doosje met dit adres :

Dese Gewigte Worde gemackt en verkogt by JAN LINDERMAN op de Beurs en in de Kalverstraat naast de kerk de Papegay in de Goude Balans Tot Amsterdam.

Deze balansmaker is wellicht dezelfde als die hier volgt.

JOHANNES LINDERMAN.

Hij voorzag zijne doosjes met eene uit de hand gekleurde kopergravure, groot 125 × 62 m.M., voorstellende een man, die onder het geldtellen wordt verrast door den Dood. Daarboven het wapen van Amsterdam. Rondom de afbeeldingen van 12 muntgewichtjes van de bekende typen. Boven de gewichtjes deze vermeldingen :

Roosenobel, 11 Guld. 11 st.

Ducaat, 5 Guld. 5 st.

Cruysaat, 15 Guld.

Son Pistoel, 11 Guld. 11 st.

Gini, 11 Guld. 11 st.

Caroolis, 12 Guld. 12 st.

Ducaton, 15 Guld. 15 st.

Goud guld., 4 Guld. 4 st.

2 Pistoel, 18 Guld. 18 st.

1 Pistoel, 9 Guld. 9 st.

Hol. Reyder, 13 Guld. 13 st.

Merliton 9 Gulden.

Onder links dit adres :

*Dese Gewigte werden Gemaakt
en verkogt bij Johannes
Linderman op de Beurs en*

*op de Oudezyds Agterburgwal
op de hoek van de Princenhofsteeg
in de Goud Balans tot Amsterdam*

(Mijne verzameling.)

Een ander doosje is voorzien van een afdruk der zelfde koperplaat, nadat daarop het adres is gewijzigd in dezen zin:

*Dese Gewigte werden Gemaakt
en verkogt by Johannes
Linderman op de Beurs en
in de Kalverstraat naast de kerk
de Papegay inde Goude Balans
Tot Amsterdam.*

(Verzameling VAN KERKWIJK.)

Een ander doosje draagt eene kopergravure groot 101 × 49 m.M., vertoonende alleen het wapen van Amsterdam en daaronder dit adres :

*Dese Gewigte werden Gemaakt en
Verkogt bij Ioannes Linderman op
de Beurs en in de Kalverstraat naast de
kerk de Papegay inde Goud Balans
Tot Amsterdam*

(Mijne verzameling. Prov. Museum
te Assen.)

Een vierde doosje heeft een etiquette in kopergravure, groot 12 × 60 m.M., nagenoeg gelijk aan dat van het eerste hiervoor omschreven doosje, evenwel met andere waarde aanduiding, n.l. deze :

<i>Roosenobel</i>	11 <i>Guld.</i>
<i>Ducaat</i>	5 <i>Guld.</i>
<i>Cruysaat</i>	15 <i>Guld.</i>
<i>Son Pistoel</i>	11 <i>Guld.</i>
<i>Gini</i>	11 <i>Guld.</i>
<i>Caroolis</i>	12 <i>Guld.</i>

<i>Ducaton</i>	15 <i>Guld.</i>
<i>Goud guld.</i>	4 <i>Guld.</i>
2 <i>Pistool</i>	18 <i>Guld.</i>
1 <i>Pistool</i>	9 <i>Guld.</i>
<i>Hol. Reyder</i>	13 <i>Guld.</i>
<i>Merlton</i>	9 <i>Guld.</i>

Onder links dit adres :

*Dese Gewigte werden Gemaakt
en verkogt by Johannes
Linderman op de Beurs en
op de Singel op de hoek van
Corsjes steeg inde Goude Balans
Tot Amsterdam.*

(Mijne verzameling, Verzamelingen
Friesch Genootschap, DE MAN
en VAN KERKWIJK.)

De blokjes der omschreven doosjes hebben dit merk :

Van JOHANNES LINDERMANS bestaan ook doozen medici-
naal gewicht met dezelfde adressen als boven.

WILLEM LINDERMAN.

De Heer ALPHONSE DE WITTE maakt in de *Revue Belge de Numismatique* van 1899 op blz. 110 melding van den muntgewichtmaker WILLEM LINDERMAN te Amsterdam.

Volgens den catalogus der antiquiteiten enz. op 21—23 Januari 1908 publiek verkocht door den boekhandelaar H. G. BOM, komt een goudgewichtdoosje voor, dat volgens dien catalogus dit adres droeg :

W. Linderman op de Nieuwendyk het Tiende huis van den Dam.

JACOBUS LISTING.

Zijne doosjes zijn voorzien van eene ingeplakte adreskaart in kopergravure, groot 151 × 84 m.M., vertoonende het wapen van Amsterdam met schildhouders en kroon en daaronder :

Dese
Gout- Gewichten
maeckt en verkoopt
IACOBUS LISTINGH
by 't Heere-Logement t'Amster.

Om het wapen de afbeeldingen van 14 muntgewichtjes, waarboven respectievelijk deze bijschriften :

HENRICVS NOBĒ DOET 9 GVL 6 ST
ROOSE NOBEL DOET 10 GVL 10
CAROLVS DOET 11 GVL 10 ST
DOBEL DVCAET DOET 9 GVL 10 ST
HONGERS DVCAET DOET 4 GVL 15 ST
GOVDE RYDER DOET 12 GVL 12
IACOBVS DOET 12 G 12 S
ANGELOT DOET 7 GVL
ALBERTVS DOET 6 GVL 6 ST
FRANSE CROON DOET 4 GVL 8 ST
2 PISTOLET DOET 8 GVL 10 ST
HELE PISTOLET DOET 8 GVL 10 ST
HALF GO DVCAF DOET 7 GVL
GOVDE DVCATON DOET 14 GVL

De gewichtjes hebben aan de onderzijde dit merk :

Ze munten uit door keurige afwerking. Het driehoekig schaaltje der balans is van dit ingestempeld merk voorzien.

(Mijne verzameling.)

De bovenstaande waardebe­paling komt overeen met de evaluatie, vastgesteld bij plak­katen der Staten-Generaal van den 6en Mei 1645, 19en Augustus 1647, 23en Mei 1652 en 6en Januari 1653.

N. LISTINGH.

Het eenige doosje van hem, dat ik zag, heeft dit geschreven adres :

*Gemaakt door N. Listingh
bij het Heeren-Logement
tot Amstolredam
a°. MDCLIX.*

De blokjes dezer doos zijn gemerkt als die van JACOBUS LISTING.

(Verzameling VAN KERKWIJK.)

Op het hiervoor omschreven doosje van JACOBUS LISTING staat met witten inkt op zwarten grond geschreven : *Gemaakt door N. Listing bij 't Heeren Logement t'Amst.* Ik vermoed, dat hij daar de maker van het doosje is.

JOHANNES MARTENS.

Het voor mij liggend doosje is voorzien van eene uit de hand gekleurde kopergravure, groot 100 × 48 m.M., voor­stellende het Amsterdamsch wapen en daaronder dit adres :

*Dese Gewichte Werden Gee
macht en verkogt by Ioannes
Martens inde Nieuw Hoogstrāt
tot Amsterdam.*

(Mijne verzameling.)

MEEUS MEEUSSOEN.

De oudste goudbalansmaker in de Nederlanden, dien ik ken. In de burgemeestersrekening van Middelburg a°. 1364 komt deze post voor: „Jeghen MEEUS MEEUSS ghecocht scalen ghelt in te weghene, daerof ghegheven 8 scellingh.”

STEPHANUS GERARDUS NAGEL.

In de verzameling van het museum „Fléhite” te Amersfoort bevindt zich een doosje met dit adres:

*Dese en alle andere Gewigten werden Gemaakt en Verkogt
by S: G: Nagel, Eyck Mr. Generaal, over Holland te Amsterdam.*

In den *Koninklijken Almanak* van 1808 komt S. G. NAGEL voor als Yk- en Justeermeester-Generaal der Troische Gewigten en Balancen bij de Koninklijke Munt te Utrecht.

Plaats en dag van zijn overlijden leest men uit de hieronder afgedrukte advertentie, die indertijd in de Amsterdamsche couranten voorkwam:

Hedenmorgen overleed aan een subiet Toeval onze waarde Broeder en Oom STEPHANUS GERARDUS NAGEL in den ouderdom van 66 jaren, in leven Yk en Justeermeester-Generaal der Troische Gewigten en Balansen en Mr. Balansmaker; geven door dezen kennis aan Vrienden

en Bekenden, verzoekende van Condoleantie-Brieven verschoond te blijven.

Amsterdam,
den 28 November
1814.

T. NAGEL.
T. A. NAGEL.
J. S. NAGEL.

N.B. *De Affaire zal door desselfs opvolger T. A. NAGEL blijven continueeren.*

Het ijkteeken van STEPHANUS GERARDUS NAGEL was gelijk aan het hiervoor afgebeeld merk van JACOB L'ADMIRAL evenwel met de letters S G N inplaats van de letters I A L.

T. A. NAGEL.

In het doosje mijner verzameling is eene kopergravure geplakt, groot 135 × 75 m.M., vertoonende de afbeelding van dertien muntblokjes, zonder waardebeplating. Zekere voorstelling (waarschijnlijk het adres van zijn voorganger STEPHANUS GERARDUS NAGEL), in het midden der gravure, is uitgeknipt en door opplakking vervangen door dit adres in boekdruk :

Dese en alle andere
GEWIGTEN,
worden gemaakt en verkocht bij
T. A. NAGEL,
Ijkmeester Generaal
over de Vereenigde Nederlanden,
TE AMSTERDAM.

Al de gewichtjes hebben aan de achterzijde en een der schaaltes heeft een merk, hetwelk door den ijkmeester-generaal ook als ijkmerk werd gebruikt en gelijk is aan dat van zijn voorganger evenwel met de letters T A N.

T. A. NAGEL was blijkens de zooeven afgedrukte advertentie de opvolger en waarschijnlijk een neef (minder waarschijnlijk een broeder) van STEPHANUS GERARDUS NAGEL.

GUILLIAM DE NEVE.

In de verzameling van het Friesch Genootschap te Leeuwarden wordt een doosje bewaard met dit geschreven adres :

*Guilliam de Neve maect dese gewichte In de Warmoestraet
In de gout-schael.*

In het doosje is eene etiquette geplakt, — kopergravure, groot 150 × 90 m.M. —, ongeveer gelijk van voorstelling als de gravure in de doosjes van JACOB DRIELENBURG, evenwel zonder het wapen; op den grond: „BLOM fecit” en om de voorstelling de afbeelding van deze dertien gewichtjes :

*Nobel 8 gd. Vlams nobel 8 g.
..se nobel 9 gl. 6 st.
friesche ryder 3 guld. 13 st.
angelot 6 guld. 11 st.
Albertus 5 gld. 13 st.
france croon 3 gul. 18 st.
dob. ducat 8 gul. 18 st.
hongers ducat 4 guld. 5 st.
4 pistollet 15 gul. 18 st.
2-en 1 pistoll. 7 gul. 14 en 3 gul. 17 st.
goude ryder 11 gld. 6 st.
goud gulden 3 gulden 2 st.*

In een der benedenhoeken een in gezegd doosje gedeeltelijk afgesleten adres, waaruit blijkt, dat deze balansmeester te Amsterdam woonde.

De boven afgedrukte waardebepaling komt overeen met de evaluatie, vastgesteld bij plakaat van de Staten-Generaal van den 21en Juli 1622.

In het *Provinzial Museum* te Hannover wordt eene mooie doos van hem bewaard met dit geschreven adres : *guilliam de neve maect dese gout gewichten in de gout schal inde warmos strat tot Amsterdam anno 1615.*

Er hebben verschillende stempels bestaan, waarmede GUILLIAM DE NEVE zijn gewichtjes merkte. Allen vertoon een golvend zwaard met het gevest naar beneden en vergezeld van de letters G N of G D N. Een dezer merken heeft geen jaartal. De andere dragen respectievelijk de jaartallen 1617, 1628, 1644 en 1652.

In mijne verzameling bevindt zich een doosje zonder adres, waarin het geschreven jaartal 1645 en dat gemerkt is als het hiervoor omschreven tot mijne verzameling behoorend doosje van JAN CAEN. Al de gewichtjes in het doosje van 1645 hebben aan de onderzijde een merk, gelijk aan hetgeen ik hier afbeeld, doch dat in plaats van de I eene G vertoont.

Het hier afgebeeld merk komt voor op een los blokje mijner verzameling. De gewichtmaker, die het gebruikte, is zeker ook een lid der familie DE NEVE geweest. Ik heb zijn naam evenwel niet kunnen opsporen.

De Heer ALPH. DE WITTE noemt in zijn vooraangehaald artikel den ajuteur GUILLAUME DE NÈVE, 1628, 1642, 1644 te Amsterdam.

De schaaltes in de doosjes van GUILLIAM DE NEVE zijn aldus gemerkt :

BARENT DE ROOY.

In het doosje, dat mij ten dienste stond, is geplakt eene uit de hand gekleurde kopergravure, groot 123 × 60 m.M., voorstellende een geldwegend man achter eene tafel, omgeven door eene poort waarboven het wapen van 's-Gravenhage en waaromheen de afbeeldingen der volgende twaalf muntgewichtjes

Roosenobel	11 Guld.
Ducaton	15 Guld.
Hol. Reyder	13 Guld.
Ducaat	5 Guld.
Goudguld.	4 Guld.
Merliten	9 Guld.
Cruysaat	15 Guld.
Son Pistoel	11 Guld.
Gini	11 Guld.
Carolus	12 Guld.
2 Pistoel	18 Guld.
1 Pistoel	9 Guld.

In de rechter benedenhoek dit geschreven adres :

Deese gewigten worden gemaakt en verkogt by Barend de Rooy op 't Kortenbosch in 's Hage.

(Gemeentemuseum 's-Gravenhage.
Cat. n°. 493.)

JAN SCHAAK.

Hij plakte in zijne doosjes eene uit de hand gekleurde etiquette in kopergravure, groot 115 × 64 m.M., vertoonende het wapen van Amsterdam met kroon, omgeven door twee lauwerkransen, links van het wapen de Justitia, rechts daarvan de Conscientia met een weegschaal in de eene en een geldbuidel in de andere hand, achter haar de Dood, onder het wapen dit adres :

*Al dese Gewigte werde
Gemaakt en verkogt by
Jan Schaak Balanse maker op de
Prinse Graft by de Angelier
straat tot Amsterdam.*

De gewichtjes hebben aan de keerzijde dit merk :

(Verzamelingen Mej. M. DE MAN en
Prov. Museum te Assen, cat.
n°. 410.)

ROELOF VAN DER SCHURE.

Een zijner doosjes heeft eene uit de hand gekleurde, een ander eene ongekleurde adreskaart in kopergravure, groot 80×44 m.M., met aan weerszijden eene figuur, de eene voorstellende de Justitia en de andere de Conscientia, in het midden een cartouche im welks rand staat te lezen : *Rom. cap. 2 vers 12. 13. 14 en 15.* In den cartouche :

Gemaakt door

ROELOF VAN DER SCHURE

Inde Oude brughsteegh, bij de Meniste

Bruijloft Inde Fyne Balans

t'Amsterdam.

Die t Recht syn Rechtsnoer maakt, de
wet van Schult verschoont,

Die wetens eijsh verleent, Gods --
onder - recht-banck kroont

A. v. SYLVÉLT fec.

(Mijne verzameling. Museum van
oudheden te Groningen en ver-
zameling DE MAN.)

In mijn doosje staat met inkt geschreven: *Anno 1659*,
in dat te Groningen en dat van Mej. DE MAN: *Anno 1660*.

Een ander doosje van dezen balansmaker heeft eene
ingeplakte uit de hand gekleurde adreskaart, groot 157 ×
89 m.M., vertoonende het wapen van Amsterdam met
schildhouders en kroon en daaronder:

Dese
Gout-Gewichten
Maakt ende Vercoopt
ROELOF VAN DER SCHURE
t'Amsterdam
Anno 1657.

Om het wapen de afbeeldingen van 14 muntgewichtjes
van de bekende typen, respectievelijk met deze bijchriften:

<i>Henricus Nobel</i>	9 guld 6 stuy
<i>Roose Nobel</i>	10 guld 10 stuy
<i>Carolus</i>	11 guld 10 st
<i>Dob. Ducaat</i>	9 guld 10 stuy
<i>Hongers Ducaat</i>	4 guld 15 stuy
<i>Goude Ryder</i>	12 guld 12 stuy
<i>Iacobus</i>	12 guld 12 st
<i>Angelot</i>	7 gul.
<i>Albertus</i>	6 gul. 6 st.
<i>Franse Croon</i>	4 gul 8 st
<i>2 Pistolet</i>	17 gul
<i>Heele Pistolet</i>	8 gul 10 st
$\frac{1}{2}$ <i>Goud Ducaton</i>	7 guld
<i>Goude Ducaton</i>	14 guld

In het doosje staat nog geschreven: *Gemaeckt door
voeloft vander Schure In de oude brugh Steegh.*

De bovenstaande waardebeplating komt overeen met de
evaluatie, vastgesteld bij plakaten van de Staten-Generaal

van 6 Mei 1645, 19 Augustus 1647, 23 Mei 1652 en 6 Januari 1653.

(Mijne verzameling. Verzameling
Friesch Genootschap.)

De gewichtjes van ROELOF VAN DER SCHURE zijn aldus gemerkt :

terwijl al de doosjes, die ik van hem zag, het merk dragen, dat hiervoor onder n°. IV is afgebeeld.

In het Poorterboek der stad Amsterdam leest men omtrent dezen balansmaker het volgende :

„14 Febr. 1659. ROELOF VAN DER SCHUER, balance-
maker, soon van GRIETJE WOUTERS, wiens man, genaemt
WOUTER ROELOFFS VAN DER SCHUER, versuynt hadde
den behoorlycken eed te doen, is int grootburgerschap
ontfangen voor de somme van vijftich gls alsoo de moeder
gebooren poortresse was, als sijnde de dochter van WOUTER
JANSZ. VAN NIEKERCK.”

's-Gravenhage.

AUG. SASSEN.